

TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA MILLIY G'OYANING ILMIY ILDIZLARINI YORITISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARI ILMIY MEROSIDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYALARI

Bobonorov Shohruh Qosimovich

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Musiqqa madaniyat fakulteti

Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim-tarbiya jarayonida milliy g'oyaning ilmiy ildizlarini yoritishda Sharq mutafakkirlarining ilmiy merosidan foydalanishning pedagogik va metodik imkoniyatlari tahlil qilingan. Forobiy, Ibn Sino, Beruniy, Buxoriy, Navoiy kabi allomalar g'oyalari asosida yosh avlodda ma'naviy qadriyatlar, axloqiy mas'uliyat va milliy o'zlikni shakllantirish texnologiyalari asoslab berilgan. Shuningdek, zamonaviy ta'lim texnologiyalari orqali bu merosni o'quv jarayoniga tatbiq etish yo'llari, o'qituvchilar va o'quvchilar uchun samarali metodik yondashuvlar taklif qilingan.

Kalit so'zlar: milliy g'oya, Sharq allomalari, ilmiy meros, tarbiya, ta'lim texnologiyalari, ma'naviy qadriyatlar, metodika

Аннотация: В данной статье рассматриваются педагогические и методические возможности использования научного наследия восточных мыслителей в процессе обучения и воспитания с целью раскрытия научных корней национальной идеи. На основе взглядов таких ученых, как аль-Фараби, Ибн Сина, Беруни, аль-Бухари и Навои, обоснованы технологии формирования духовных ценностей, нравственной ответственности и национальной идентичности у молодежи. Также предложены пути внедрения этого наследия в образовательный процесс с применением современных педагогических технологий.

Ключевые слова: национальная идея, восточные мыслители, научное наследие, воспитание, образовательные технологии, духовные ценности, методика

Annotation: This article analyzes the pedagogical and methodological possibilities of using the scientific legacy of Eastern thinkers to highlight the intellectual roots of the national idea in the educational and upbringing process. Based on the ideas of great scholars such as Al-Farabi, Ibn Sina, Beruni, Al-Bukhari, and Navoi, the article substantiates the technologies for shaping spiritual values, moral responsibility, and national identity among youth. It also offers effective methodological approaches and integration strategies using modern educational technologies.

Keywords: national idea, Eastern thinkers, scientific heritage, upbringing, educational technologies, spiritual values, methodology

Kirish. Milliy g'oya har qanday jamiyatning ma'naviy poydevori, ijtimoiy birdamlikning mafkuraviy negizi sifatida katta ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan ta'lim islohotlarining asosiy maqsadlaridan biri — yosh avlodni milliy g'oya, tarixiy xotira va ma'naviy meros ruhida tarbiyalashdir. Ayniqsa, Prezidentning “Yangi O'zbekiston” taraqqiyot strategiyasida belgilanganidek, o'quv jarayoniga milliy qadriyatlar, tarixiy meros va vatanparvarlik ruhini chuqur singdirish bugungi ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Milliy g'oya tasodifiy tushuncha emas. U qadimiy falsafa, urf-odat, diniy e'tiqod, til, adabiyot va tarixiy tajribaga tayanadi. Bu jihatdan olib qaraganda, Sharq mutafakkirlarining boy ilmiy merosi — aynan milliy g'oyaning ilmiy asoslarini tashkil etuvchi chuqur qatlamdir. Forobiy, Ibn Sino, Beruniy, Imom al-Buxoriy, Alisher Navoiy kabi allomalar asarlarida ilgari surilgan birlik, adolat,

ilm, ma'rifat, axloq, komillik g'oyalari bugungi milliy g'oyamizning ideologik ildizlari hisoblanadi.

Mazkur maqola ta'lim-tarbiya jarayonida milliy g'oyaning ilmiy ildizlarini yoritishda Sharq mutafakkirlarining ilmiy merosidan foydalanish imkoniyatlarini o'rganishga bag'ishlanadi. Xususan, bu merosni ta'limda samarali tatbiq etish bo'yicha pedagogik texnologiyalar, metodik yondashuvlar va amaliy vositalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'quvchilarda milliy g'oyaga asoslangan dunyoqarashni shakllantirishda bu merosning o'rni va istiqbollari tahlil qilinadi

1. Sharq mutafakkirlarining ilmiy merosi – milliy g'oyaning manbai

Sharq mutafakkirlari asrlar davomida ilm-fan, axloq, jamiyat va shaxs tarbiyasi masalalarida chuqur g'oyalar yaratib kelgan. Ularning qarashlari nafaqat o'z davrida, balki bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Aynan mana shu meros zamirida bugungi milliy g'oyaning chuqur ilmiy ildizlari mavjud bo'lib, ularni ta'lim-tarbiya jarayonida keng qo'llash katta tarbiyaviy samaradorlik keltiradi.

Abu Nasr Forobiy – Fazilat va ideal jamiyat konsepsiyasi

Forobiy o'zining "Fozil odamlar shahri" asarida ideal jamiyat modelini ilgari suradi. Uning fikricha, komil jamiyat aql, adolat, fazilat va ilm asosida quriladi. Bu qadriyatlar bugungi milliy g'oyaning tayanch tushunchalari – adolatparvarlik, ma'rifatparvarlik va ijtimoiy birdamlik tushunchalari bilan bevosita bog'liqdir. Forobiy shaxsiy kamolotni ijtimoiy manfaat bilan uyg'unlashtirish g'oyasini ilgari suradi, bu esa yoshlar tarbiyasida milliy g'oyaning maqsadini anglashga xizmat qiladi.

Abu Ali Ibn Sino – Ilm va axloq uyg'unligi

Ibn Sino nafaqat tabib, balki pedagog olim ham bo'lgan. Uning asarlarida ilm bilan axloqni birlashtirish, har bir insonni bilimli, lekin shu bilan birga axloqli va

mas'uliyatli shaxs etib tarbiyalash g'oyalari mavjud. Bu g'oyalar milliy g'oyamizning ma'naviy yetuk shaxs tarbiyasi tamoyiliga mos keladi. Ibn Sinoning "Donishnoma" asarida insonni har tomonlama barkamol etib voyaga yetkazish masalalari keng yoritilgan bo'lib, bu g'oyalar bugungi o'quvchi-yoshlar tarbiyasiga bevosita xizmat qiladi.

Abu Rayhon Beruniy – Ilmiy tafakkur va milliy qadriyatlar

Beruniy ilmiy haqiqatni izlashda har bir millatning urf-odatlarini, diniy qarashlari va madaniyatiga hurmat bilan yondashgan. U millatlararo munosabatda sabr, bag'rikenglik va ilmiy obyektivlikka asoslangan yondashuvni ilgari suradi. Bu fikrlar milliy g'oyamizdagi muhim tamoyil — xalqaro totuvlik va diniy bag'rikenglik asoslarining tarixiy ildizlarini tashkil etadi. Beruniy fan bilan milliy qadriyatni qarama-qarshi qo'ymaydi, aksincha, ular o'zaro uyg'unlikda mavjud bo'lishi mumkinligini isbotlaydi.

Imom al-Buxoriy va Imom Termiziy – Axloqiy komillik manbalari

Islom axloqi va hadis ilmining asoschilaridan bo'lgan bu olimlar insoniy fazilatlar – rostgo'ylik, poklik, adolat, sabr-toqat kabi xulqiy qadriyatlarni asoslab berishgan. Bugungi milliy g'oyada tarbiya, vatanparvarlik, ijtimoiy faollik kabi tushunchalar ana shu asosiy axloqiy mezonlarga tayanadi. Ularning ilmiy merosi yosh avlodda milliy va diniy uyg'unlik asosida shakllanadigan tafakkurni tarbiyalashda muhim vosita bo'la oladi.

Alisher Navoiy – Ma'naviyat, ona til va badiiy estetik tarbiya

Navoiy asarlarida Vatanga sadoqat, halollik, mehnatsevarlik, mehr-shafqat, til madaniyati va ruhiy go'zallik ustuvor o'rinni egallaydi. U millat taraqqiyotini ona til, adabiyot va axloqiy poklikda ko'radi. Bugungi milliy g'oyada ona tiliga sadoqat, milliy madaniyatga hurmat, badiiy estetik didni shakllantirish kabi masalalar Navoiy g'oyalari bilan chambarchas bog'liqdir.

Sharq mutafakkirlarining g'oyalarini faqat tarix yoki adabiyot fanlari doirasida yoritib bo'lmaydi. Ularning qarashlarini:

- Tarix, adabiyot, falsafa, "Ma'naviyat asoslari", diniy ma'rifat fanlariga integratsiyalash,
- Ona tili, biologiya, hatto informatika kabi fanlar orqali dolzarb ijtimoiy masalalarga bog'lab tushuntirish,
- Sinfdan va darsdan tashqari mashg'ulotlarda tematik suhbatlar, bahs-munozaralar, esse tanlovlari orqali faol tatbiq etish mumkin.

Masalan, Forobiy va Beruniy asarlarida ilgari surilgan ilmga hurmat, axloqiy komillik, halollik va adolat kabi g'oyalar barcha fanlarda tarbiya vositasi sifatida ishlatilishi mumkin.

Ta'lim-tarbiya jarayonida milliy g'oyani yoritish — bu nafaqat mavzularni tushuntirish, balki o'quvchining ongida mustahkam hayotiy pozitsiyani shakllantirishdir. Bu esa, bevosita Sharq mutafakkirlarining qadriyatli qarashlarini to'g'ri va samarali yetkazishga bog'liq. Quyida bu samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi asosiy yo'nalishlar keltiriladi.

Milliy g'oyaning g'oyaviy ildizlarini Sharq allomalari merosi bilan bog'laydigan o'quv dasturlari ishlab chiqilishi zarur. Bunda:

- Barcha fanlarda milliylikni mustahkamlovchi g'oyalar joylashtiriladi;
- Adabiyot, tarix, ma'naviyat, huquqshunoslik fanlarida g'oyaviy-tahliliy mashg'ulotlar ko'paytiriladi;

Sharq mutafakkirlarining asarlari darsliklarda faqat fakt sifatida emas, dunyoqarash shakllantiruvchi manba sifatida berilishi lozim.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar asosida aytish mumkinki, milliy g'oya tushunchasi chuqur tarixiy, falsafiy va ma'naviy ildizlarga ega bo'lib, bu ildizlar Sharq mutafakkirlarining ilmiy merosida mujassamdir. Forobiy, Ibn Sino, Beruniy, Buxoriy, Termiziy, Navoiy kabi allomalarning asarlarida ilgari surilgan axloqiy, ijtimoiy, ilmiy va ma'naviy qadriyatlar bugungi ta'lim-tarbiya jarayonida milliy g'oyani samarali yoritishning mustahkam manbai sifatida xizmat qiladi.

Ularning qarashlarini faqat nazariy emas, balki zamonaviy pedagogik texnologiyalar, integratsiyalashgan yondashuvlar, innovatsion metodikalar yordamida o'quv jarayoniga tatbiq etish orqali yosh avlodda milliy o'zlikni anglash, ma'naviy immunitetni shakllantirish, ijtimoiy mas'uliyat hissini kuchaytirish mumkin.

Milliy g'oyaning tub ildizlari – bu bizning tariximiz, qadriyatimiz va Sharq mutafakkirlarining asarlaridagi yuksak insonparvarlik tamoyillaridir. Bu merosni chuqur anglab, zamon ruhiga mos tarzda ta'limga tatbiq etish – kelajak avlodni tarbiyalashdagi eng barqaror va milliy yo'ldir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma'naviyat, 2008.
2. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – T.: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1993.
3. Ibn Sino. Donishnoma. – T.: Fan, 2005.
4. Beruniy A.R. Tanlangan asarlar. – T.: Fan, 1975.
5. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2006.
6. Al-Buxoriy. Al-Jome' as-sahih. – Riyoz: Dar al-Fikr, 1997.
7. Imom Termiziy. As-Sunan. – T.: Toshkent islom universiteti nashriyoti, 2009.
8. Jo'raev A. Milliy g'oya: mohiyati va ifoda vositalari. – T.: O'zbekiston, 2007.

